

Meâl Literatürünün Gelişimi ve Türkiye Meâl Komisyonlarının Görevleri-Yetkileri

The Development of Translation Literature and the Duties and Authorities of Türkiye Translation Commissions

Murat BAHAR

Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy
Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam
Bilimleri Bölümü
Assoc. Prof., Burdur Mehmet Akif Ersoy
University, Faculty of Theology, Department
of Basic Islamic Sciences
Burdur, Türkiye
muratbahar25@gmail.com | [orcid.org/ 0000-0001-7694-329X](https://orcid.org/0000-0001-7694-329X)
<https://ror.org/04xk0dc21>

Aysel Meltem YAVUZZTÜRK

Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy
Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam
Bilimleri Bölümü
Undergraduate Student, Burdur Mehmet Akif
Ersoy University, Faculty of Theology,
Department of Basic Islamic Sciences
Burdur, Türkiye
yavuzturksmb12@gmail.com | [orcid.org/ 0009-0003-8316-5803](https://orcid.org/0009-0003-8316-5803)
<https://ror.org/04xk0dc21>

Fevziye Elif YAVUZZTÜRK

Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy
Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam
Bilimleri Bölümü
Undergraduate Student, Burdur Mehmet Akif
Ersoy University, Faculty of Theology,
Department of Basic Islamic Sciences
Burdur, Türkiye
yavuzturkelif85@gmail.com | [orcid.org/ 0009-0004-9673-1437](https://orcid.org/0009-0004-9673-1437)
<https://ror.org/04xk0dc21>

Atıf | Cite as

Murat Bahar – Aysel Meltem Yavuztürk – Fevziye Elif Yavuztürk, “Meâl Literatürünün Gelişimi ve Türkiye Meâl Komisyonlarının Görevleri-Yetkileri”, *Makale*, 56 (Haziran 2026), 238-247.

Yayın Bilgisi | Article Information

Yayın Türü | Article Type: Toplantı Özeti | Meeting Abstract

Başvuru Tarihi | Submitted: 06/05/2026

Kabul Tarihi | Accepted: 23/06/2026

Değerlendirme: Bu makalenin ön incelemesi iki iç hakem (alan editörü ve yayın kurulu), içerik incelemesi ise iki dış hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeli ile incelendi. Bu makale intihal.net kullanılarak tarandı ve intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Yapay Zeka Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. Yazar bu makalenin hazırlanma sürecinde dergimizin yapay zeka politikasına uygun olarak hareket ettiğini beyan etmektedir.

Mali Destek: Bu araştırmayı desteklemek için fon kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Telif Hakkı ve Lisans: Dergide yayımlanan makalelerin telif hakkı yazarlara, ticari kullanım hakkı ise dergimize aittir. Yayımlanan çalışmalar CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Etik Bildirim:

Mail: sduilahiyatdersisi@sdu.edu.tr

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/makale/policy>

Review: Single anonymized- Two internal (Field Editor and Editorial Board) and Double anonymized- Two external double-blind peer review. It was confirmed that it did not contain plagiarism by similarity scanning (intihal.net)

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and that all studies used are stated in the bibliography.

Artificial Intelligence Ethical Statement: No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this work. All content has been produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles. The author declares that he/she has acted in accordance with the artificial intelligence policy of our journal during the preparation of this article.

Financial Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding to support this research.

Conflict of Interest: The author(s) acknowledge that they received no external funding to support this research.

Copyrights and License: Copyright of articles published in the journal remains with the authors; commercial use rights are retained by the journal. All published works are available as open access under the CC BY-NC-ND 4.0 license.

Complaints:

Mail: sduilahiyatdersisi@sdu.edu.tr

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/makale/policy>

Meâl Literatürünün Gelişimi ve Türkiye Meâl Komisyonlarının Görevleri-Yetkileri*

Öz

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde gerçekleştirilen "Kur'ân'ın Anlamını Meâllerde Aramak" başlıklı panelde Kur'ân meâlleri ele alındı. Panel, 20 Nisan 2026 tarihinde gerçekleştirildi. Akademik personelin ve üniversite genelinden öğrencilerin ilgiyle takip ettiği programa alan dışından birçok öğrenci ve akademisyen de dinleyici olarak iştirak etti. Ayrıca program 21 Nisan 2026 tarihinde Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde de aynı başlıkla düzenlendi. Burada da akademik personelin ve üniversite genelinden öğrencilerin yoğun katılımının olması konuya toplumsal ilgi ve merakın yüksek düzeyde olduğunu gösterdi. Akademik gelişim ve toplumsal katkı bakımından dikkat çeken bu ardışık iki program tefsir akademisinden iki saygın ismin sunumuyla gerçekleştirildi. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi ve Din İşleri Yüksek Kurulu Meâl Yazım Komisyonu üyesi olan Prof. Dr. Muhammet Abay meâllerin tarihi ve gelişimi, meâl literatürünün doğuşu gibi temel verileri aktardı. Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçeye tercümesi meselesine ve bu bağlamdaki literatüre kronolojik olarak yer vererek dikkat çeken tarihi kayıtlar aktardı. Ardından meâllerin Kur'ân'ın manasını taşıma noktasındaki imkân ve sınırlılıkları üzerinde durdu. Gerek dilin özelliklerine ve gerekse meâl yazarının kaygılarına temaslarda bulundu. Ayrıca meâllerde karşılaşılan sorunlara örnekler üzerinden dikkat çekti. Bu bağlamda aktardığı ayrıntılar meâller üzerinde dikkatle düşünülmesi gerektiğini gösterdi. Sayısının 500'e kadar ulaştığı düşünülen meâllerin giderek arttığına, meâllerin artık bir piyasa oluşturduğuna ve bazı çalışmaların ticarî kaygılarla ortaya konulmaya başlandığına yönelik bilgileri aktarıp değerlendirmelerini temellendirerek konuşmasını tamamladı. Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi, Meâlleri İnceleme Komisyonu-Kur'ân ve Sünnet Komisyonu Başkanı ve Meâl Yazım Komisyonu Başkanı olan Prof. Dr. Ömer Kara ise konuşmasında meâllerin yapısal özelliklerine, meâl yazımının imkânına, Kur'ân'ın i'câzı ve icâzı ile meâl arasındaki ilişkiye ve meâllerin esasen kusurlu ve kusurlu bir mahiyet arz ettiğine değindi. Ayrıca konu bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Meâlleri İnceleme Komisyonu'nun görev ve işlevi ile Meâl Yazım Komisyonu'nun görev ve faaliyetleri hakkında dikkat çekici bilgiler aktardı. Kara'nın paneldeki ifadelerine göre "Meâl nedir, ne değildir?", "Tercümeden farkı nedir?", "Meâllerde Kur'ân'ın anlamı nasıl aranır?" sorularına verilecek cevaplar, bir Müslümanın meâlden faydalanma imkânlarını ortaya koymaktadır. Kara, konunun akademik düzeyde ele alınacağını belirterek bu sorulara ayrıntılı biçimde yer verdi. Anlatımını ise işin arka planından hareketle şekillendirdi. Panelistlerin tespitlerinin konu edildiği buradaki çalışmada değerlendirmeler bütüncül bir şekilde aktarılmaktadır. Söz konusu anlatılar özelde tefsir akademisinin, genelde Türkiye meâl okurlarının ve araştırmacılarının ilgisine sunulmaktadır. Panelistlerin tespit ve değerlendirmeleri Meâlleri İnceleme Komisyonu'ndaki tecrübelerine ve meâl yazım projesindeki yoğun mesailerine dayandığı için konuyla ilgili veriler kendilerine isnat edilmektedir. Dolayısıyla diğer akademik araştırmalarla mukayese edilmeksizin doğrudan panelistlerin kendi anlatılarına dayanan bu çalışma deskriptif yöntemle ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Meâl, Kur'ân, Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İşleri Yüksek Kurulu.

The Development of Translation Literature and the Duties and Authorities of Türkiye Translation Commissions**

Abstract

A panel discussion entitled "Seeking the Meaning of the Qur'ân in Translations" was held at the Faculty of Theology, Burdur Mehmet Akif Ersoy University, during which translations of the Qur'ân were discussed. The panel took place on 20 April 2026. The event, which was followed with great interest by academic staff

* Bu çalışma Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde ve Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yapılan "Kur'ân'ın Anlamını Meâllerde Aramak" isimli panellerdeki sunumlardan üretilmiştir.

** This study is based on presentations given at panels titled "Seeking the Meaning of the Qur'ân in Translations" held at the Faculty of Theology at Burdur Mehmet Akif Ersoy University and the Faculty of Theology at Süleyman Demirel University.

and students from across the university, was also attended by numerous students and academics from outside the field as members of the audience. Furthermore, a panel with the same title was organised on 21 April 2026 at the Faculty of Theology at Süleyman Demirel University. The high turnout of academic staff and students from across the university at this event also demonstrated the high level of public interest and curiosity regarding the subject. These two consecutive programmes, which were notable for their contribution to both academic development and society, were delivered by two distinguished figures from the field of Qur'ānic exegesis. Prof. Dr. Muhammet Abay, a faculty member at Marmara University's Faculty of Theology and a member of the Translation Commission of the High Council of Religious Affairs, presented fundamental information on the history and development of translations, as well as the origins of translation literature. He highlighted historical records by chronologically addressing the issue of translating the Holy Qur'ān into Turkish and the related literature. He then focused on the capabilities and limitations of translations in conveying the meaning of the Qur'ān. He touched upon both the characteristics of the language and the concerns of the translators. He also drew attention to the problems encountered in these translations by providing examples. The details he shared in this context demonstrated the need for careful consideration of these translations. He concluded his speech by sharing and evaluating information indicating that the number of translations -estimated to have reached 500- is steadily increasing, that translations have now formed a market of their own, and that some works are beginning to be produced with commercial motives. Member of the High Council of Religious Affairs, Commission for the Review of Translations -Prof. Dr. Ömer Kara, who serves as Chair of the Qur'ān and Sunnah Commission and Chair of the Translation Drafting Commission, addressed the structural characteristics of translations, the feasibility of translation, the relationship between the Qur'ān's i'jaz and icaz and translations, and the fact that translations are, by their very nature, imperfect and flawed. He also provided noteworthy insights regarding the duties and functions of the Translation Review Commission -affiliated with the Presidency of Religious Affairs- as well as the duties and activities of the Translation Drafting Commission. According to Ömer Kara's remarks during the panel, the answers to questions such as "What is a translation, and what is it not?", "How does it differ from a literal translation?", and "How is the meaning of the Qur'ān sought in translations?" reveal the opportunities available to a Muslim to benefit from a translation. Ömer Kara noted that the topic would be addressed at an academic level and provided detailed answers to these questions. He structured his presentation by drawing on the background of the work. In this study, which focuses on the panelists' observations, the evaluations are presented in a comprehensive manner. These discussions are presented specifically to the exegesis academic community and, more broadly, to Turkish readers of translations and researchers. Since the panelists' findings and evaluations are based on their experiences within the Translation Review Commission and their intensive work on the translation project, the data related to the subject is attributed to them. Consequently, this study -which relies directly on the panelists' own accounts without comparison to other academic research- is presented using a descriptive methodology.

Keywords: Tafsir, Translation, Qur'ān, Presidency of Religious Affairs, High Board of Religious Affairs.

Giriş

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde¹ ve Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde² gerçekleştirilen "Kur'ân'ın Anlamını

¹ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, "MAKÜ'de Kur'an'ın Anlamı ve Meâl Çalışmaları Ele Alındı", (Erişim: 01.05.2026) <https://www.mehmetakif.edu.tr/content/13053/1/makude-kuranin-anlami-ve-meal-calismalari-ele-alindi>, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, "Kur'ân'ın Anlamını Meâllerde Aramak Konulu Konferans Gerçekleştirildi", (Erişim: 01.05.2026) <https://www.mehmetakif.edu.tr/content/13018/1/kurnin-anlamini-mellerde-aramak>

² Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı, "Kur'ân'ın Anlamını Meâllerde Aramak", (Erişim: 01.05.2026) <https://skfdb.sdu.edu.tr/tr/haber/kurnin-anlamini-meallerde-aramak-58796h.html>, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, "Kur'ân'ın Anlamını Meâllerde Aramak Konferansı Fakültemizde Gerçekleştirildi", (Erişim: 01.05.2026) <https://ilahiyat.sdu.edu.tr/tr/haber/kuranin-anlamini-mellerde-aramak-konferansi-fakultemizde-gerceklestirildi-58754h.html>

Meâllerde Aramak” başlıklı programlarda Prof. Dr. Ömer Kara³ Din İşleri Yüksek Kurulu bünyesinde bulunan Kur’ân ve Sünnet Komisyonu’ndaki⁴ görevine istinaden meâlleri inceleme sürecinde edindikleri tecrübe üzerinden konunun önemini, sorunlarını, handikaplarını ve ayrıntılarını aktardı. Ayrıca meâl yazım komisyonu ve meâlleri inceleme komisyonu hakkında birtakım paylaşımlarda da bulunan Kara, görevlerinin kapsam ve mahiyetine dair bilgiler aktardı. Prof. Dr. Muhammet Abay ise meâl tercümesinin çok kârlı bir alan olduğu, bundan dolayı hemen hemen her yayıncının kendine mahsus bir meâl yayımlamak istemesi hususlarına temas etti. Bu ifadelerinden sonra ise Kur’ân-ı Kerîm’in Türkçeye tercümesi meselesine tarihsel bir perspektiften bakarak meâl literatürünün gelişimini tasvir etti.

Bu çalışmada ise Prof. Dr. Ömer Kara ve Prof. Dr. Muhammet Abay’ın konuşmalarının bütününe yönelmekten ziyade gerek meâl yazma komisyonundaki gerekse meâlleri inceleme komisyonundaki tecrübeleri konu edilmekte, anlatılarının deskriptif yöntemle alana kazandırılması amaçlanmaktadır. Konuların akışı gereği öncelikle Abay’ın, ardından Kara’nın söylemleri kendilerinin onayıyla paylaşılmaktadır.

1. Mehmet Akif Ersoy, Elmalılı Hamdi Yazır ve Meâl Literatürünün Doğuşu-Gelişimi

Prof. Dr. Ömer Kara ve Prof. Dr. Muhammet Abay’ın tespitlerine göre Kur’ân-ı Kerîm’in başka bir dile aktarılması meselesi Hz. Peygamber dönemine kadar uzanmaktadır. Kaynaklara göre Kur’ân’ı ilk defa başka bir dile aktaran kişi Selmân-ı Fârisî’dir. Ona atfedilen Pehlevice bir Fâtiha tercümesinden söz edilmektedir. Ancak bu, sistematik bir tam Kur’ân çevirisi değildir. 10. yüzyılda Farsçaya ilk tam Kur’ân tercümesi bir komisyon eliyle yapılmış, yakın tarihte İran’da altı cilt hâlinde yayımlanmıştır. İlk Türkçe tercümeler ise lafzî niteliktedir. Mushaf satırlarının altına her kelimenin Türkçe karşılığını yazma şeklinde ortaya çıkmış, literatürde “satır altı Kur’ân tercümeleri” olarak nitelendirilmiştir. 10., 11. ve 12. yüzyıllarda yaygın olan bu usulün dışına 14. yüzyılda çıkmış; kelimeyi birebir aktarmak yerine muhatabın anlayabileceği bir dil kurmayı hedefleyen tefsirî tercümeler üretilmiştir. Ahmet Topaloğlu, günümüze ulaşan satır altı tercümelerinden birini düz cümle şekline dönüştürerek neşretmiştir. İsmail Ferruh Efendi’nin *Tefsîr-i Mevâkib*’i, Gurabzâde Ahmed Efendi’nin *Zübedü’l-Âsâr*’ı ve Mehmed Efendi’nin *Tıbyân Tercümesi* bu tefsirî anlayışın örnekleridir. 1900’lü yıllarda ise yorumlardan arındırılmış, lafzî önceleyen yeni bir tercüme anlayışı doğmuştur. Süleyman Tevfik el-Hüseynî bu sürecin önemli isimlerinden biridir. Tevfik, 1908’de Fahreddin er-Râzî tefsirini tercüme etmeye girişmiş; ancak onay alamadığı için çalışması basılamamıştır.

Devam eden süreçte Birinci Dünya Savaşı yıllarında gazetelerde Hristiyanlar tarafından yapılan tercümelere dair haberler çıkmış, bu çeviriler mana ve bağlamı yeterince gözetmeyen lafızcı bir yaklaşım sergilemiştir. Kitapların parça parça

³ Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, “Kur’ân ve Sünnet Komisyonu”, (Erişim: 01.05.2026) <https://kurul.diyanet.gov.tr/tr/kurul/ihhtisas-komisyonu/kuran-ve-sunnet/89d5e5b7-79d2-417b-9b98-ae5800f0fa36>

⁴ A.g.e. <https://kurul.diyanet.gov.tr/tr/kurul/ihhtisas-komisyonu/kuran-ve-sunnet/89d5e5b7-79d2-417b-9b98-ae5800f0fa36>

yayımlandığı o dönemde “Türkçe Kur’ân” başlığına yapılan itirazlar üzerine başlık “Türkçeli Kur’ân” olarak değiştirilmek zorunda kalmıştır. Asıl yoğunlaşma 1924’te gerçekleşmiş; Süleyman Tefvik, Şeyh Muhsin-i Fânî ve Cemil Said’in çevirileri art arda yayımlanmıştır. Arapça bilmeyen Cemil Said ise Kazimirski’nin Fransızca tercümesini esas alarak çevirisini Fransızcadan Türkçeye aktarmıştır. Bu gelişmeler TBMM’yi harekete geçirmiş; nitelikli bir tercüme yapılması amacıyla 1925’te dönemin şartlarına göre büyük bir meblağ olan 10.000 lira bütçe ayrılmıştır. Proje hem tefsir hem de meâl çalışmasını kapsamaktadır. Tefsiri Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, hadis tercümesini Babanzâde Ahmet Naim, Kur’ân çevirisini ise Mehmet Âkif Ersoy üstlenecektir. İlk teklifte görevi reddeden Âkif’e; Elmalılı, Ahmet Hamdi Akseki ve Babanzâde Ahmet Naim ev ziyaretinde bulunmuşlardır. Burada Elmalılı’nın “Bu metin tercüme değil; meâl olacak.” sözlerinden sonra Akif meâl yazımı noktasında ikna olmuştur. Bugün Kur’ân tercüme için kullanılan “meâl” kavramının yerleşmesinde bu hadise belirleyici bir rol oynamıştır. Âkif daha sonra Türkçe ibadet tartışmaları nedeniyle çalışmasını teslim etmekten vazgeçmiş, imhasını bile talep etmiştir. Bu yüzden yazdığı metnin yalnızca bazı parçaları günümüze ulaşabilmiştir. Bu bağlamda Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Hüseyin Dalgıç Mehmet Âkif Ersoy’un günümüze ulaşan tercüme parçalarına sahip çıkmaktadır.⁵ Bu da bizler açısından önemli bir kazançtır.

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü, Âkif'in biyografisinde meraklı bir yer tutan ve 1928 yılında tamamlanan, şairin kendi el yazısıyla kaleme aldığı, kayıp meâlinin Elmalılı Hamdi Efendi terekesinde bulunan orijinal 2 cüzlük nüshasını 100. yıl anısına birtakım yeni belgelerle neşretti.⁶

⁵ Mehmet Âkif Ersoy'un Mısır Yılları ve Kur'ân Meâli Mesaisi konulu panel için bk. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, "MAKÜ'de Kur'an'ın Anlamı ve Meâl Çalışmaları Ele Alındı", (Erişim: 01.05.2026) <https://www.mehmetakif.edu.tr/content/13053/1/makude-kuranin-anlami-ve-meal-calismalari-ele-alindi>; Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, "Mehmet Âkif Ersoy'un Mısır'a Gidişinin ve Kur'ân Tercümesiyle Mesgüliyetinin 100. Yılı Anısına Çok Yönlü Bir Panel Düzenlendi", (Erişim: 01.05.2026) <https://www.mehmetakif.edu.tr/tr/content/12677/1/makude-mehmet-kif-ersoyun-misira-gidisinin-ve-kuran-tercumesiyle-mesgulyetinin-100-yili-anisina-cok-yonlu-bir-panel-duzenlendi>

⁶ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Mehmet Âkif Araştırma ve Uygulama Merkezi, "Faaliyet", (Erişim: 01.05.2026) <https://mae.mehmetakif.edu.tr/faaliyet-detay.php?id=79>

Âkif'in söz konusu tereddütlerinin ardından Elmalılı Hamdi Yazır bir Kur'ân meâli yapmıştır. Fakat Elmalılı Kur'ân tercümesinde Arapça kelimeleri Türkçe söz dizimine yerleştirmekle yetinmiştir. "Ben mekârim-i ahlâkı itmâm için ba's olundum." tarzında ortaya koyduğu metinlerine tercüme denilmesi güçtür. Elmalılı'nın bu şekilde ayırmda bulunmasının arkasında Türkçe ibadet meselesinin yattığı düşünülmektedir. 1930'lu yıllarda gündeme gelen ana dille ibadet arayışlarına alet olmamak için Elmalılı, meâl kısmında bilinçli olarak böyle bir yol tercih etmiş görünmektedir. Nitekim tefsirinin birçok yerinde "Kur'ân tercüme edilemez." vurgusunu tekrar etmektedir. Bu yönüyle Elmalılı Hamdi Yazır ve Mehmet Âkif Ersoy'un çalışmaları bizim açımızdan hem büyük bir imkân hem de bir kayıptır. Çünkü bu iki isim, kötü bir işe alet olmamak için tercüme konusunda son derece ihtiyatlı davranmışlardır. Mehmet Âkif Ersoy'un çalışmasının büyük ölçüde kaybolması da bu ihtiyatın sonucudur.

2. DİYYK-DİB Meâlleri İnceleme Komisyonu; Tetkik Süreci ve Tespitler

Panelistlerin komisyondaki deneyimlerine dayanarak ifade ettiklerine göre meâllerdeki sorunlar salt tercüme tercihleriyle veya yorum farklılıklarıyla sınırlı kalmayıp Kur'ân'ın sübûtu, lafzî ve mânevî bütünlüğü, temel iman esasları ve İslâm'ın kat'î hükümleri açısından da ciddi bir mahiyet arz etmektedir. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı'na ve CİMER üzerinden Cumhurbaşkanlığı'na meâllerle ilgili çok sayıda şikâyet iletilmesi, kurumsal ve ilmî bir denetim mekanizmasının oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda 2 Temmuz 2018 tarihli KHK/703/141. madde ile Din İşleri Yüksek Kurulu'na meâllerini inceleme ve İslâm'ın temel niteliklerine aykırı bulunanlar hakkında ilgili mercilere başvurma görevi verilmiştir. Bu yetki 28 Mayıs 2025'te kanunlaştırılarak daha sağlam hukukî zemine kavuşturulmuştur. Düzenlemenin temel amacı Kur'ân'ın aslî anlamının tahrif edilmeden aktarılmasını temin etmek; Arapça bilmeyen okuyucuların yanıltıcı ve bozucu içeriklerle karşılaşmasını önlemektir.

Din İşleri Yüksek Kurulu bünyesindeki Kur'ân-ı Kerîm Meâllerini İnceleme Komisyonu meâllerini ilmî ve objektif ölçütlere göre tetkik etmektedir. Komisyonun amacı tefsirî yorumları veya mezhebî görüşleri sınırlamak değil; İslâm ümmetinin başlangıçtan bu yana üzerinde ittifak ettiği temel dinî esaslara aykırı tahrif niteliğindeki hususları tespit etmektir. Bu yönüyle komisyon bir sansür mekanizması olarak değil; Kur'ân'ın anlam bütünlüğünü ve dinin zarurî esaslarını korumaya dönük ilmî-hukukî bir denetim süreci olarak konumlandırılmaktadır. Komisyon yürüttüğü çalıştaylar neticesinde iki ana inceleme kategorisi belirlemiştir. Birincisi meâlin toplatılmasını gerektiren, "İslâm'ın temel niteliklerine aykırılık" kapsamındaki hususlar; ikincisi ise toplatmayı gerektirmeksizin düzeltme tavsiyesi yapılan eksikliklerdir. Toplatma gerekçeleri arasında Kur'ân'ın Allah kelâmı olmadığını ima eden ifadeler, metinde eksiklik veya fazlalık bulunduğu iddiaları, meâle Kur'ân'ın aslıymış gibi kutsiyet atfedilmesi, Mushaf tertibinin hatalı olduğunun savunulması, ideolojik veya şahıs merkezli tahrif, ibadet ve ahkâma ilişkin kat'î anlamların değiştirilmesi sayılabilmektedir.

İnceleme raporlarında tespit edilen aykırılıklar beş ana temada yoğunlaşmaktadır. İlki Kur'ân'ın vahiy oluşuna yönelik tahriflerdir; bazı metinlerde Kur'ân'ın Hz. Peygamber'in iç âleminde aktardıklarından ibaret olduğu ya da tüm

varlıktan okunabilecek kozmik bir metin olduğu ileri sürülmüştür. İkincisi Kur'ân metninde eksiklik veya fazlalık iddiasıdır; "19 kodu" teorisine dayanılarak Tevbe sûresinin son iki âyetinin sonradan eklendiği savunulmuş ve bu âyetler metinden çıkarılmıştır. Üçüncüsü Mushaf tertibinin hatalı olduğu iddiasıdır; bazı çalışmalarda âyetler yerlerinden alınarak farklı sûrelere nakledilmiştir. Dördüncüsü ibadetlere ilişkin kat'î anlamların değiştirilmesidir; "salât"ın namaz anlamı yerine "toplumu aydınlatma" veya "dayanışma toplantısı" şeklinde, haccın "bilimsel tartışma konferansı" şeklinde çevrilmesi bu gruba girmektedir. Beşincisi ise mezhebî, ideolojik veya bâtinî yorumlara dayalı tahriflerdir; Fâtiha'daki "nimet verilenler" ifadesinin "Devrin İmamı'nın ruhu" şeklinde aktarılması, âyetlerin bağlamından kopararak sembolik anlamlara indirgenmesi bu kapsamda değerlendirilmiştir. Dolayısıyla 2020-2024 yılları arasında komisyon tarafından yaklaşık 60 meâl incelenmiş; bunların 17-18'inin bahsedilen aykırılıkları içerdiği görüldüğünden toplatma kararı verilmiştir. Büyük çoğunluğunda toplatmayı gerektiren bir aykırılık bulunmamış; bir kısmına ise düzeltme tavsiyesinde bulunulmuştur. Bu tablo komisyonun her farklı yoruma yaptırım uygulamadığını; yalnızca dinin temel esaslarını zedeleyen ve Kur'ân'ın anlamını tahrif eden örneklerde işlem tesis ettiğini açıkça ortaya koymaktadır.⁷

3. DİYK-DİB Projeleri; Meâl, Tefsirî Meâl ve Kur'ân Tefsiri

Panelde temas edilen konulardan bir diğeri de DİYK-DİB tarafından yürütülen projeler olmuştur. Meâl literatürünün tarihi gelişimi ve meâlleri inceleme komisyonunun görevleri-sorumlulukları konularının ardından projenin detaylarını aktaran panelistler süreç ve detaylar hakkında paylaşımlarda bulunmuşlardır. Anlatılarına göre 2017 yılı itibarıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın son meâli olan *Kur'ân Yolu Meâli*, gerek sosyal medyada gerekse akademyada makale, tez ve tebliğ düzeyinde yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. İlahiyatçıların ve din karşıtı kesimlerin eleştirilerinin yanı sıra Diyanet'e ve CİMER üzerinden doğrudan Cumhurbaşkanlığı'na iletilen şikâyetlerin ardından Cumhurbaşkanı, Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş'a yeni bir meâl yazılması talimatını vermiştir. Bu talimat doğrultusunda 2017'de Prof. Dr. İbrahim Hilmi Karslı'ya yeni meâl yazma görevi verilmiş; Karslı bir çalıştay yapmış, ancak ekip oluşturma aşamasında görevi sona ermiştir. Ardından 2020'de Din İşleri Yüksek Kurulu'na giren Prof. Dr. Ömer Kara başkanlığındaki ekibe Meâlleri İnceleme Komisyonu görevi tevdi edilmiş, yeni meâl yazımı meselesi tekrar gündeme gelince kuruldan fizibilite çalışması yapmaları istenmiştir. Kara tarafından sunulan üç öneri oylamaya konulmuş; birincisi olan akademisyenlerden ekip kurulması ve ikincisi olan Karslı'nın ekibiyle devam edilmesi önerileri reddedilince görev, başkan sıfatıyla Prof. Dr. Ömer Kara'ya yüklenmiştir. Şubat 2021'de resmen başlayan süreçte ekibe başkan yardımcısı olarak Prof. Dr. Soner Gündüzöz dâhil olmuş; ayrıca tefsir alanından Prof. Dr. Muhammet Abay ve Prof. Dr. Necdet Çağıl dâhil edilerek dört kişilik çekirdek kadro

⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, "Diyanet İşleri Başkanlığının Kur'ân Meâllerini İnceleme", (Erişim: 01.05.2026) <https://kurul.diyanet.gov.tr/tr/duyuru/diyanet-isleri-baskanliginin-kuran-meallerini-inceleme/0198f0a2-45eb-7f9c-b744-32e43ac07beb#:~:text=Komisyon%202020%E2%80%932024%20aras%C4%B1nda%2057%20meal%20incelemi%C5%9F%202C%20bunlar%C4%B1n%2017'sinde%20toplatma%20gerek%C3%A7esi%20bulmu%C5%9F>

oluşturulmuştur. Çağl'ın ailevi gerekçelerle ayrılmasının ardından Doç. Dr. Mehmet Ünal, akabinde İslam Tarihi-Siyer alanından Prof. Dr. Cafer Acar, ardından Doç. Dr. Cahit Karaalp ve Doç. Dr. Fikret Gedikli ekibe katılmış; böylece ekip yedi kişiye ulaşmıştır.

Ekip oluşturulurken mevcut meâllerdeki hataların tespit edilmesi amacıyla çeşitli çalıştay ve sempozyumlar düzenlenmiştir. Bu etkinliklerden elde edilen yaklaşık 300 araştırma on kişilik uzman kadrosuna dağıtılarak raporlar hazırlanmıştır. 17-19 Mart 2021'deki "Meâllerde Geliştirilmeye Açık Alanlar" çalıştayında kırk akademisyenin katkısıyla Kur'ân Yolu Meâlî'ndeki eksiklikler tespit edilmiştir. 16-18 Haziran 2021'deki çalıştayda ise çözüm önerileri derlenmiştir. Tüm bu verilerden hareketle meâl yazımında esas alınacak doksan kriter belirlenmiş; Meâl, Meâl Araştırma, İstişare ve Edisyon olmak üzere dört ayrı komisyon oluşturulmuştur. Sürecin işleyişine göre ekip haftanın dört günü bağımsız araştırma yapmakta, üç günü ise bir araya gelerek bu haftalık araştırmalarını müzakere etmektedir. 10 Nisan 2022'de Fâtîha sûresinden itibaren Mushaf sırasına göre başlanan çeviride bugün itibarıyla (20 Nisan 2026) A'râf sûresine kadar olan bölüm tamamlanmıştır.

Projenin özgün yönleri birkaç açıdan değerlendirilebilmektedir. Mevcut meâllerin büyük çoğunluğu tek yazarlıdır; ekip meâllerinde ise farklı bölümleri ayrı kişilerin çevirmesinden kaynaklanan üslup ve tercih tutarsızlıkları sorun oluşturmaktadır. Bu projede ise tüm çalışmalar birlikte yürütülmekte, her âyet için ekip üyelerinin ayrı ayrı hazırladığı meâl alternatifleri ortak müzakereyle tek metne dönüştürülmektedir. Ayrıca lafzî çeviri yerine manayı önceleyen bir yaklaşım benimsenmekte; âyetler arası, pasajlar arası ve siyâk-sibâk bağlantıları titizlikle gözetilmektedir. Proje tamamlandığında üç ürünün ortaya konulması hedeflenmektedir: Yalın meâl (tek cilt), açıklamalı meâl (iki-üç cilt) ve her âyetin problematik yönlerine odaklanan bir tefsir (beş-altı cilt). Açıklamalı meâl tamamlandığında her konu başında nüzûl sebebi ve siyer verilerine dayanan bir mukaddime yer alacak; tarihsel bağlam hem anlama kolaylığı hem de akış bütünlüğü sağlayacaktır. Yalın meâl tamamlandıktan sonra Tefsir ve Arapça akademisyenlerinin denetimine, TDK kontrolüne ve dil alanındaki seçkin kâlemlerin okumasına sunulacak; son aşamada farklı yaş ve meslek gruplarından elli ile yüz kişilik bir okuyucu kitlesinden dönüt alınarak nihai hâle getirilecektir.

Sonuç

"Kur'ân'ın Anlamını Meâllerde Aramak" başlıklı paneller meâl meselesini öğrencilerden akademisyenlere, dinî kurumlardan genel okuyucuya uzanan geniş bir kitleye taşımakta; muhtemel soru ve sorunlara yönelik açık bilgiler/fikirler ortaya koymaktadır. Öncelikle Din İşleri Yüksek Kurulu bünyesindeki Meâlleri İnceleme Komisyonu'nun görevinin yorum çeşitliliğini kısıtlamak olmadığı anlaşılmaktadır. Kur'ân'ın Allah kelâmı oluşuna, Mushaf'ın tertip bütünlüğüne ve dinin kat'î esaslarına yönelik tahrif edici müdahaleleri tespit etmektir. 2020-2024 arasında incelenen yaklaşık 60 meâlden 17'sinde toplatma kararı verilmesi, geri kalanlarında ise yalnızca düzeltme tavsiyesinde bulunulması bu çerçeveyi somutlaştırmaktadır. İkinci olarak ise yeni meâl

projesinin mevcut sorunlara verilen kurumsal bir cevap olduğu görülmektedir. Arapça, tefsir, siyer ve Türkçe alanlarındaki uzmanlardan oluşan ekip çalışması; tarihsel bağlam, siyâk-sibâk ilişkisi ve pasaj bütünlüğüne gösterilen özen; yalın meâl, açıklamalı meâl ve tefsir şeklinde planlanan üç kademeli ürün, meâl yazımının bireysel kanaatlerden ibaret olamayacağını ortaya koymaktadır.

Bibliyografya

- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. “Kur’ân’ın Anlamı ve Meâl Çalışmaları Ele Alındı”. (Erişim: 01.05.2026). <https://www.mehmetakif.edu.tr/content/13053/1/makude-kuranin-anlami-ve-meal-calismalari-ele-alindi>.
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. “Kur’ân’ın Anlamını Meâllerde Aramak”. (Erişim: 01.05.2026). <https://www.mehmetakif.edu.tr/content/13018/1/kurnin-anlamini-mellerde-aramak>.
- Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal ve Kültürel Etkinlikler Daire Başkanlığı. “Kur’ân’ın Anlamını Meâllerde Aramak”. (Erişim: 01.05.2026). <https://sksdb.sdu.edu.tr/tr/haber/kurnin-anlamini-meallerde-aramak-58796h.html>.
- Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. “Kur’ân’ın Anlamını Meâllerde Aramak Konferansı Fakültemizde Gerçekleştirildi”. (Erişim: 01.05.2026). <https://ilahiyat.sdu.edu.tr/tr/haber/kuranin-anlamini-mellerde-aramak-konferansi-fakultemizde-gerceklestirildi-58754h.html>.
- <https://www.mehmetakif.edu.tr/content/13053/1/makude-kuranin-anlami-ve-meal-calismalari-ele-alindi>.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu. “Kur’ân ve Sünnet Komisyonu”. (Erişim: 01.05.2026). <https://kurul.diyanet.gov.tr/tr/kurul/ihstias-komisyonu/kuran-ve-sunnet/89d5e5b7-79d2-417b-9b98-ae5800f0fa36>.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu. “Diyanet İşleri Başkanlığının Kur’ân Meâllerini İnceleme”. (Erişim: 01.05.2026). <https://kurul.diyanet.gov.tr/tr/duyuru/diyanet-isleri-baskanliginin-kuran-meallerini-inceleme/0198f0a2-45eb-7f9c-b744-32e43ac07beb#:~:text=Komisyon%202020%E2%80%932024%20aras%C4%B1nda%2057%20meal%20incelemi%C5%9F%2C%20bunlar%C4%B1n%2017%20sinde%20toplatma%20gerek%C3%A7esi%20bulmu%C5%9F>
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. “Mehmet Âkif Ersoy’un Mısır’a Gidişinin ve Kur’ân Tercümesiyle Meşguliyetinin 100. Yılı Anısına Çok Yönlü Bir Panel Düzenlendi”. (Erişim: 01.05.2026). <https://www.mehmetakif.edu.tr/tr/content/12677/1/makude-mehmet-kif-ersoyun-misira-gidisinin-ve-kuran-tercumesiyle-mesguliyetinin-100-yili-anisina-cok-yonlu-bir-panel-duzenlendi>.
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Mehmet Âkif Araştırma ve Uygulama Merkezi. “Faaliyet Detayı”. (Erişim: 01.05.2026). <https://mae.mehmetakif.edu.tr/faaliyet-detay.php?id=79>.